

Mladší školní věk

PaedDr. Mgr. Hana Čechová

„Nejhorší věc, kterou můžete udělat pro dítě,

je dát mu všechno.“

(Elton John)

Osnova

1. Mladší školní věk
2. Přípravenost pro vstup do školy
3. Vývojové zvláštnosti prvňáčka
4. Problémy a poruchy vývoje

Hola, hola, škola volá.

1/ Mladší školní věk

- 6. (7.) až 12. rok života -> do nastupující puberty
 - a) **raný školní věk** 6 / 7 let (nástup do školy) do 8 / 9 let <-> změna sociálního postavení a vývojové změny
 - b) **střední školní věk** od 8 / 9 let do 11 / 12 let ↔ přechod na 2. stupeň ZŠ, pozvolné dospívání
 - **Soutěživost, spolupráce** - zasahuje do mnoha oblastí → hlavním motiv: **škola**
 - Vstup do školy mezi 6. až 7. rokem života <=> předpoklad:
fyzická i psychická zralost (psychofyzické vlastnosti)
 - a) **biologická (tělesná) vyspělost** – věk, výška, váha, nízká nemocnost
 - b) **mentální (rozumová) vyspělost** - schopnost pozornosti, racionálnější přístup k realitě, schopnost odlišit práci od hry, schopnost mluvit, používat základní symboly
 - c) **citová vyspělost** - relativní citová stabilita, znalost pojmu odměna a trest, preferuje kladné věci (pochvala, odměna), **citová vnímavost, solidarita** (ochranitelský postoj ke slabším, trpícím živým tvorům)
 - d) **sociální vyspělost** - zvyklé na kontakt s dětmi, je schopné se začlenit a spolupracovat
- A TO JE V DNEŠNÍ DOBĚ ČASTO PROBLÉM**
-> neuvědomujeme si ... (viz předškolní věk)

a) Tělesné a duševní znaky

- **výška** v \emptyset 120 – 150 cm, **hmotnost** v \emptyset 20 - 40 kg
- **pohybové schopnosti** – významně ovlivněny zdokonalením svalové činnosti, obratnost => př. zvládá jízdu na kole
- **CNS** – kolem 10. roku se růst mozku zastavuje
- **řeč** – aktivní slovní zásoba cca 5000 slov, pasivní slovní zásoba mnohem vyšší
- **schopnost učení se** - škola učí dítě myslet (jednoduchá logika); zlepšování paměti mechanické i logické, přechod od paměti krátkodobé k dlouhodobé, => dop.: *podporovat oblibu knih (dobrodružné s realistickými ilustracemi)*
- **inteligence** – lépe a přesněji měřitelná
- **psychika** – kladné citové ladění: družnost, extrovertnost, radostnost, bezstarostnost, hovornost, citově nestálí
- **vnímání a reagování** – malý zájem o sexualitu (převládají stejnopohlavní skupiny), technické stavebnice a panenky, věrné napodobení skutečnosti
- **socializace** – vazba na silnějšího jedince (paní učitelka, spolužák)

b) Vývoj osobnosti

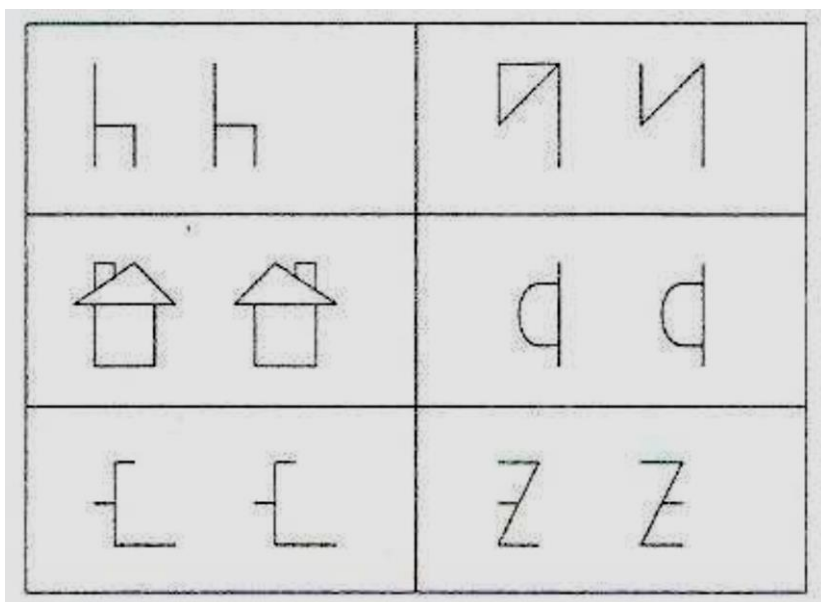
- **Prioritní jsou lidské vztahy** více než výkon a prestiž (pravdivost, upřímnost, otevřenost, vzájemnost...) <=> hledá v rodině
- **Pozitivní vztah k práci** (očekávaná odměna, bezprostřední užitečnost i postupné uvědomování si vzdálených cílů)
- **Stálá závislost na autoritách**
 - a) věk 6 – 10 let: rodiče a učitel vzorem chování
 - b) po 10. roku postupné oslabení bodu a) => upřednostnění kamarádů (přestávají na sebe žalovat, solidarita)
- **Naivní realismus** (všemu důvěřují) postupně přechází v **kritický realismus**
- **Pocit užitečnosti** – rádo pomáhá, spolupracuje
- **Sebehodnocení** (srovnávání se spolužáky), sebezdokonalování
- **Soutěživost** – roste motivace k výkonu, snaha být nejlepší
- **Potřeba začlenit se** – ztotožnění se se skupinou (příprava na budoucí intimní a přátelské vztahy)

2) Přípravenost pro vstup do školy

- 1. Fyzická zdatnost** - ø výška, váha, stav vnitřních orgánů (změna režimu, méně spánku, celkové zatížení organismu), jemná motorika
- 2. Percepční zralost =>** úroveň, pohotovost smyslového vnímání -> schopnost postihnout podrobnosti <=> zraková a sluchová diference, analýza a syntéza, prostorová orientace...
- 3. Kognitivní (mentální) vyspělost** - zaměření pozornosti =>
=> schopnost soustředit se cca 20 – 25 minut na jednu činnost; rozlišování hlásek (kvalita řeči); abstraktní myšlení (manipulace s pojmy, třídění pojmů); paměť; racionální přístup k realitě (ustupují fantazijní představy); rozvinuta grafomotorika (správný a fixovaný úchop tužky, tzv. špetka; schopnost napodobit geometrické tvary; rozvinuta figurální kresba)...
- 4. Sociální vyspělost**
 - a) schopnost odloučit se od rodičů
 - b) vztahy k rodičům, vrstevníkům (kooperace ve skupině), dospělým a učitelům (př. vykat, pozdravit, požádat, poděkovat...)
 - c) chápat, že skončila doba her => vnímat povinnost (učit se), podřídit se požadavkům (úkoly), odložit své přání (nevyžadovat neustálou pozornost)
 - d) návyky – oblékání, obouvání, tkaničky, hygiena, školní jídelna – sebeobsluha, postarat se o své věci...
 - e) touha a potřeba seberealizace (děti se do školy těší)

Test úrovně zřakové diferenciacce (Ake W. Edfeldt)

Přeškrtnout dvojice,
které se mezi sebou jakkoli liší.

sleduje

- 1. úroveň zřakové diferenciacce** ↔ schopnost zřakově rozlišit podobnosti, shody a rozdíly
- 2. reverzní tendence** – zaměňování zrcadlových tvarů (pokud vysoké skóre ⇒ nedostatečně vyzrálá úroveň zřakové diferenciacce → možné výukové problémy)

schopnosti nezbytné pro nácvik počátečního čtení a psaní

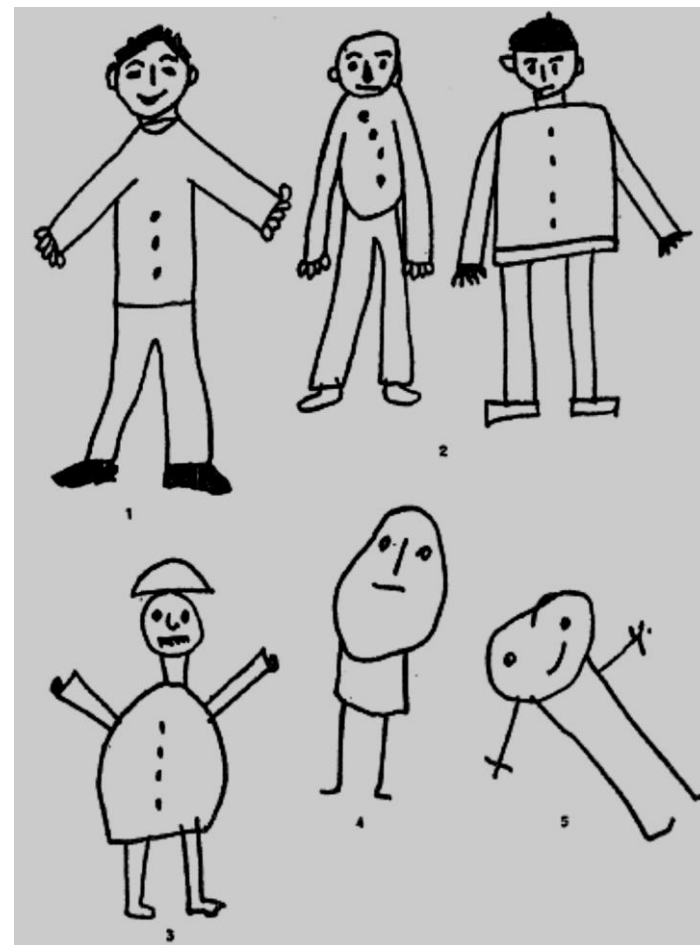
Orientační (Jiráskův) test školní zralosti

3 úkoly - zjišťují vyspělost jemné motoriky a schopnost vizuálně motorická koordinace
doba trvání: cca 15 – 20 minut; bez přítomnosti rodičů

- 1. Kresba lidské postavy:** úroveň obecné inteligence dítěte a jeho vývojová úroveň; přiměřený stupeň představivosti, jemná motorika, vizuálně motorická koordinace
požadavky:
 - a) postava musí být **sestavená z kruhu** (hlava), **obdélníku** (tělo) a **4 podlouhlých, tenčích oválů** (končetiny)
 - b) detaily: nos, pusa, oči, obočí a uši - pokud některá část těla chybí nebo není jasně zřetelné, o jakou část se jedná, není tento úkol splněn
 - c) tolerováno: **šišatost, nerovnost a nedotaženost**
- 2. Napodobení psacího písma:** dítě musí vyvinout úsilí, přimět se splnit nepřitažlivý úkol, koncentrace pozornosti, analýza bohatě členěného tvaru, vizuálně motorická koordinace
 - a) zcela **napodobit 5 písmen**
 - b) tolerováno: počáteční písmeno nemusí být velké, písmena **nemusí být v řádku**, věta se **nemusí vejít to připraveného rámečku** na text, může ho přesáhnout
- 3. Obkreslení skupiny bodů:** dítě musí vyvinout úsilí a přimět se úkol splnit, analýza a syntéza
 - a) obkreslit skupinu bodů, musí se držet pouze přesnosti
 - b) tolerováno: **nesprávný počet teček**

Úkol č. 1 - Kresba lidské postavy

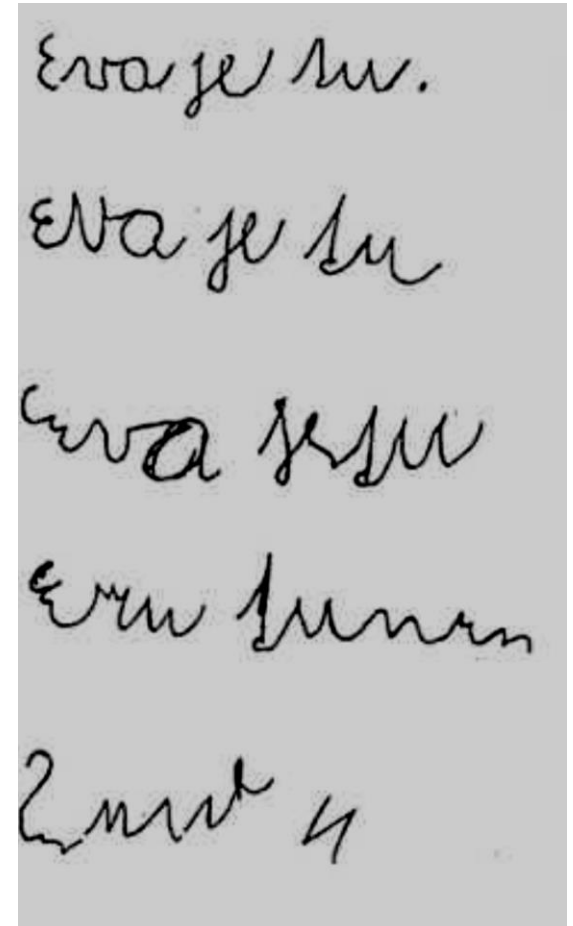
- Obr. 1** – Nakreslená postava musí mít hlavu, trup a končetiny. Hlava je s trupem spojena krkem a není větší než trup. Na hlavě jsou vlasy (popř. je zakrývá čepice nebo klobouk) a uši, v obličeji oči, nos a ústa. Paže jsou zakončeny pětiprstou rukou. Nohy jsou dole zahnuté. Vyjádření mužského oblečení. Postava je nakreslena tzv. syntetickým způsobem.
- Obr. 2** – Splnění všech požadavků jako na jedničku kromě syntetického způsobu zobrazení. Tři chybějící části (krk, vlasy, jeden prst ruky, ne však část obličeje) **mohou být prominuty**, jsou-li vyváženy syntetickým způsobem zobrazení.
- Obr. 3** - Kresba musí mít hlavu, trup a končetiny. Paže nebo nohy kresleny dvojitou čarou. **Tolerujeme** vynechání krku, uší, vlasů, oděvu, prstů a chodidel.
- Obr. 4** – Primitivní kresba s trupem. Končetiny (stačí jen jeden pár) jsou vyjádřeny jen jednoduchými čarami.
- Obr. 5** – Chybí jasné zobrazení trupu („hlavonožec“ nebo překonávání „hlavonožce“) nebo obou párů končetin.

Úkol č. 2 – Nápodoba psacího písma

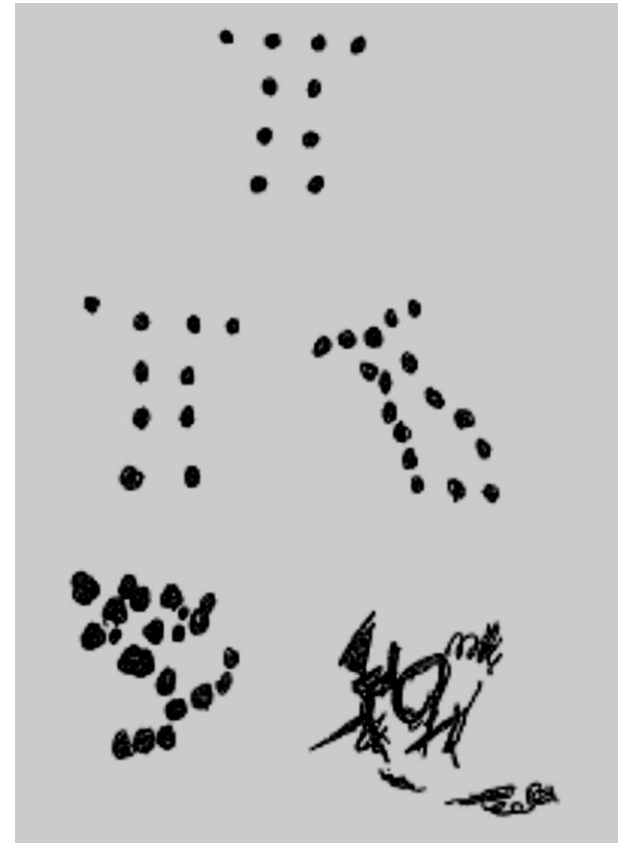
Zcela napodobit 5 písmen v podobě slabik: **Eva je tu.**

- 1. Dobře čitelné napodobení** napsané předlohy. Začáteční písmeno má výrazně patrnou výšku velkého písmene. Písmena jsou dokonale spojena ve tři slova. **Nesmí chybět tečka nad písmenem j (nebo i)** – ta zde chybí. Opsaná věta se neodchyluje od vodorovné linie o více než o 30°.
- 2. Ještě čitelné** napodobení napsané věty, na velikosti písmen ani na dodržení vodorovné linie nezáleží.
- 3. Patrné členění** alespoň na dvě části. Lze rozpoznat **alespoň čtyři** písmena předlohy.
- 4. Alespoň dvě písmena** jsou podobná s předlohou. Celek ještě tvoří řádku „písma“.
- 5. Čmárání.**

Úkol č. 3 – Obkreslení skupiny teček

- 1. Téměř dokonalé napodobení předlohy.** Tolerujeme jen velmi malé vychýlení jednoho bodu z řádky nebo sloupce. Zmenšení obrazce je přípustné, zvětšení nesmí být o více než o polovinu. Obrazec musí být rovnoběžný s předlohou.
- 2. Počet i sestavení bodů odpovídá předloze.** Lze prominout vychýlení až tří teček o půl šířky mezery mezi řádky nebo sloupci.
- 3. Celek se svým obrysem podobá předloze.** Výškou a šířkou ji nepřevyšuje více než dvakrát. Teček nemusí být správný počet, ale nesní jich být více než dvacet a méně než sedm. Toleruje se jakékoli pootočení – i o 180°.
- 4. Obrazec se již svým obrysem nepodobá předloze, skládá se ale ještě z teček.** Na velikosti obrazce a na počtu teček nezáleží. Jiné tvary (čáry) nejsou přípustné.
- 5. Čmárání.**

3/ Vývojové zvláštnosti prvňáčka

Utváření **IDENTITY** dítěte

- Vstup do školy = velký počet změn => mobilizace všech **adaptačních** mechanismů → nutnost přizpůsobit se
 - a) delší odloučení od rodiny
 - b) učitel = nová autorita
 - c) soustředění na výuku v určitém čase!!!
 - d) velký nápor na kognitivní funkce – číst, psát, počítat
 - e) hodnocení, srovnávání se spolužáky
- **Děti se zpravidla do školy těší** – nová očekávání
- **Učitel je autorita, „vševěd“** ... „Paní učitelka říkala. . .“
- **Spolužáci** – vztah pouze kamarádský (s kým kdo sedí, bydlí nedaleko...)
- **Vznik prvních skupin** – vynikají nadanější, silnější, šikovnější, rozhodnější...
- **RODINA** – většinou dobrý vztah k sourozencům (schopnost starat se o mladší)

4/ Problémy a poruchy vývoje

- Rozpory mezi rodiči (hádky, rozvody), odmítavý postoj rodičů vůči učiteli či škole jako celku
- Nedostatek silných citových vazeb, pocitu bezpečí, jistoty, podpory a náklonnosti
=> dítě nemůže samo existovat, neumí zvládat problémy dospělých
- „**Výjimečné**“ děti – předčasný vstup do školy
→ většinou se jedná o **nerovnoměrnou zralost, nevyrovnanou strukturu celé osobnosti** (dítě intelektuálně vyspělé velmi zaostává v sociální vyspělosti, a naopak)
- **Školní nezralost** (zpomalenost, nerovnoměrnost) – vhodný odklad, vyrovnávací třída
 - a) neklidné X utlumené dítě
 - b) impulzivní X zdlouhavé projevy dítěte
 - c) nesoustředěnost, těkání mezi činnostmi
 - d) varovný signál:
→ dítě je neobratné, nesamostatné, zakřiknuté, přecitlivělé, bázlivé, plačtivé, vzdorovité, neumí se podřídit autoritě
→ špatný kontakt s učitelem a dětmi, agresivita vůči nim
- **Školní nezpůsobilost** – těžké poruchy, stav se již zpravidla nezlepší

možné projevy

NEUROTICKÉ PORUCHY

- poruchy spánku, poruchy příjmu potravy, pomočování, poruchy komunikace a řeči (př. koktavost), úzkostlivost...
- **ADHD** – porucha pozornosti s hyperaktivitou (nerovnováha vývoje CNS, příčinou bývá LMD, lehké poškození mozku vznikající v rizikových oblastech, v době těhotenství a při porodu)
- **ADD** – porucha pozornosti bez hyperaktivity

specifické poruchy učení

- **Dyslexie - ovlivňuje**
 - > **porucha schopnosti a dovednosti čtení** – rychlost, správnost, technika čtení; porozumění
 - > rozpoznání tvarově podobných písmen (b – d - p), zvukově podobných písmen (t - d), při spojování hlásek do slabik, s měkčením hlásek
 - > vynechávání písmen i slov, nesprávné čtení předložkových vazeb nebo délky samohlásek
 - > pomalé čtení
 - > chyby v zaznamenání obsahu textu
- **Dysgrafie**
 - > **porucha grafické podoby psaného projevu**
 - > písmo neuspořádané, neobratné, s nepravidelnou hustotou, velikostí nebo řazením písmen
 - > nedopsaná slova či písmena, výrazně pomalé tempo, časté škrtání
 - > samotné psaní zaměstná pozornost natolik, že dítě není schopno soustředit se na obsahovou a gramatickou stránku písemného projevu
 - > zvláštní držení těla při psaní
- **Dysortografie**
 - > **specifická porucha pravopisu (často propojena s dyslexií)**
 - > zvýšený počet chyb a potíže s gramatikou (i / y)
- **Dyskalkulie**
 - > **porucha matematických schopností**
 - > obtíže při osvojování matematických pojmů, v chápání a provádění matematických operací, záměny (73 = 37)
 - > narušena matematická logika - nechápe základní matematické postupy

Ne vždy musí obtíže dětí ve školní výuce znamenat, že se jedná o specifickou poruchu učení.

Rozvoj mladšího školáka

➤ HRY / ČINNOSTI

- a) **s pravidly**, které mají charakter soutěže: hry pohybové a sportovní, stolní např. pexeso, domino, dáma, šachy...
- b) **tematické**: vlivem získaných zkušeností a vědomostí se stávají složitějšími a obsažnějšími, děti často tvoří sami – fantasy, sci-fi, dobrodružné... (my jsme si hráli na indiány...)
- c) **konstruktivní**: CH / technicko - konstrukční hry; D / ruční práce
- d) **estetické a výtvarné**: kreslení, keramika, výrobky z papíru, kaligrafie, graffiti, výtvarné a řemeslné dílny...

JE PROKÁZÁNO, NICMÉNĚ NEDBÁME

- a) videohry a animované seriály (Disney) jsou jednoznačným mínusem pro rozvoj dítěte
- b) obrázky **líbivé**, nicméně často **agresivní** a **demoralizující**
- c) typizované figurky dítě **neobohacují**, **nerozvíjí jeho představivost**
- d) sledování pořadů **snižuje četnost čtení** (chybí automatismus čtení) => pravděpodobnost projevu **dyslexie, dysgrafie či jiných mozkových dysfunkcí** je mnohonásobně vyšší

15,-

20,-

žena PÁD
Ženský
Střední
Jednotně
Množně

VYJMENOVANÁ SLOVA

slova s y ý po b
být-bydlet-obyvatel-byt-
příbytek-nábytek-dobytek
obyčej-bystrý-bylina,
kobyla-býk-babyka
Bydžov-Přibyslav

ZAPAMATUJTE SI:
B bych, bys, by, bychom, byste
abych, abys, aby, abychom, abyste
kdybych, kdyby, kdybychom, kdyby
Bystrice, Hrádky
b B

literatura, zdroje

- ALLEN K. E., MAROTZ L. R., Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do 8 let. 1. vyd. Praha: Portál, 2002
- KURIC J., Ontogenetická psychologie. Brno: VUT, 2001
- LANGMEIER J., KREJČÍŘOVÁ D., Vývojová psychologie s úvodem do vývojové neurofyzologie, Praha
- LANGMEIER J., KREJČÍŘOVÁ D. Vývojová psychologie, GRADA
- ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Přehled vývojové psychologie, Olomouc, Univerzita Palackého, 2003
- Jiráskův orientační test školní zralosti